

אמנם מעתה כבר מובן מה שהחתן עולה למפטיר, שהיות והחתן עומד לפני חתונתו וצריך לחזור בתשובה ממעשיו הרעים, כדי שיזכה שהקב"ה ימחול לו על כל עוונותיו, כדאיתא בירושלמי ביכורים (פ"ג ה"ג), על כן הוא עולה למפטיר כדי לעוררו לתשובה.

הרב ישראל דנדרוביץ

מגיד שעורי הירושלמי בקול הרף, ומח"ס הנחמדים מזהב, ערד

עולם כמנהגו נוהג - בדור המבול

הגאון האדר"ת מחדש כי לאנשי דור המבול היתה הוכחה כי אין חטא בעבודה זרה וגילוי עריות, שהרי עולם כמנהגו נוהג. לפי זה יובן מדוע אכן לשבעת הימים נשתנו עליהם סדרי בראשית, ואף יתורץ קושית רבינו הרא"ם שהביא הגרע"א על כך שדגי הים לא נענשו במבול.

שינוי סדרי בראשית

על הפסוק (בראשית ז' י') ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ, דרשו חז"ל במס' סנהדרין קח: מה טיבם של שבעת הימים ... ששינה עליהם הקב"ה סדר בראשית, שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח, ופירש"י לשבעת הימים - סדר שבעת ימי בראשית שינה להם. ומפורש כאן שבימי המבול לא זרחה החמה כהרגלה ממזרח שמש עד מבואו בשקיעה בצד מערב, כי אם להיפך, הזריחה היתה מצד מערב והשקיעה היתה בצד מזרח.

ורבותינו המפרשים העירו כי דברי הגמרא צריכים ביאור בתרתי: בתחילה צריך להבין לשם מה ראה הקב"ה לנכון לשנות סדרי בראשית בעולם, כשלכאורה אין אנו רואים בכך כל משמעות שהיא לבאי העולם, שכן מה איכפת להם אם החמה זורחת ושוקעת מצד זה או מצד אחר. זאת ועוד אחרת, מפני מה בא שינוי סדרי בראשית דווקא אצל החמה שתהפוך את הילוכה הרגיל ולא בשאר עניני טבע העולם.

שלא ליתן שלום

וכדרכנו נפתח בפנינה נפלאה אשר זכו בה כמה מהקדמונים (ראה קונטרס הדרת קודש שבסוף ספר חמדת ימים ח"ב; ספר אהבת יהונתן, סוף הפטרת כי תבוא, ועוד) ע"פ מה שאמרו במס' סנהדרין צא: אמר ליה אנטונינוס לרבי מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב ... אמר ליה כדי ליתן שלום לקונה, וכתוב (בראשית ו' ו') וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו, ודרשו (בראשית רבה ל"ב ז') שעצב זו

אבלות, שנתאבל הקב"ה על עולמו קודם שיבוא מבול לעולם, וכמו כן אף היו ימי אבילות של מתושלח הצדיק. כך שתמיד החמה זורחת במזרח ושוקעת במערב כדי ליתן שלום לקונה, אבל בימים אלו שינתה החמה מהרגלה, דהרי קיימא לן שאין נותנים שלום לאבל.

נחתם גזר דינם על הגזל

והשבתי לבאר באופן נפלא את ענין שינוי סדרי בראשית בימים אלו, ועל ידי החמה בדווקא, ע"פ מה דאיתא במס' ע"ז נד: ת"ר שאלו פילוסופין את הזקנים ברומי: אם אלהיכם אין רצונו בעבודת כוכבים, מפני מה אינו מבטלה, אמרו להם אילו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדין הרי הוא מבטלה, הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולם מפני השוטים, אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין; דבר אחר הרי שגזל סאה של חטים [והלך] וזרעה בקרקע, דין הוא שלא תצמח, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך, ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין; דבר אחר הרי שבא על אשת חבירו, דין הוא שלא תתעבר, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך, ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין.

עוד יש להקדים הא דכתיב (בראשית ו' י"ג): ויאמר אלקים אל נח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ, ודרשו במס' סנהדרין קח. אמר רבי יוחנן בא וראה כמה גדול כוחה של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל. וכבר נתחבטו המפרשים להבין מדוע אכן נחתם גזר דינם דווקא על הגזל, בעוד שהמה עברו עבירות חמורות יותר כעבודה זרה וגילוי עריות.

וראיתי להגאון האדר"ת, רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים, רבה של מיר פוניבז' וירושלים, אשר כתב בספרו היקר סדר פרשיות (פ' נח) שאנשי דור המבול היו יכולים להתנצל על מה שחטאו בעבודה זרה וגילוי עריות ולומר כי היה להם הוכחה מסדרו ומנהגו של עולם שאין זה עבירה. וזאת מפני שמצאנו שהארץ חטאה אף היא והוציאה זונין תחת חיטין (בראשית רבה כ"ח ח'), והוה סבירא להו שהטעם ששינתה הארץ ממנהגה ולא הצמיחה כהרגלה הוא מכיון שהחיטים שזרעו גזולים הם בידם, ודין הוא שלא יצמח כסברא האמורה לעיל; ואם רק לגבי גזל הם ראו בעיניהם כי נשתנה מנהגו של עולם, ואילו גבי עבודה זרה וגילוי עריות היה העולם כמנהגו נוהג, החמה זורחה כהרגלה ואשת איש נתעברה מנואפיה, הרי שיש מכאן ראיה שאין בזה כל עבירה ואיסור, כי אם היה בכך איסור היתה החמה צריכה שלא לזרוח כהרגלה והנשים היו צריכות שלא להתעבר באיסור, בדיוק כמו שחשבו כי הארץ אינה מצמיחה חיטים מחמת שהחיטים גזולות הן.

והיינו טעמא שנחתם גזר דינם של אנשי דור המבול על הגזל בדווקא, כיון שעל זה אין להם כל התנצלות, שהרי עיניהם ראו ולא זר שנשתנה סדרו של עולם, שהארץ מצמיחה זונין תחת חיטין, ולמרות הכל המשיכו לחטוא בגזל, ובדין הוא שיטלו שכרם משלם ויענשו על כך כראוי. אולם על החטאים האחרים היה להם התנצלות בטענתם כי לא ראו שנשתנה בהם מנהגו של עולם, ולכן היו סבורים כי אין בזה חטא.

וזה היה חטא האדמה, דמכיון ששינתה ממנהגו של עולם והצמיחה זונין תחת חיטים, הרי שמכך היה לחוטאים ראייה שאין אומרים עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. ומזה שלא ראו שנשתנו סדרי בראשית לגבי עבודה זרה וגילוי עריות הסיקו שאין בכך כל עבירה, ונמצא שהארץ גרמה להם לחטוא בכך. עד כאן ד' האדר"ת, ע"ש היטב.

השינוי בא ללמד כי חטא יש בדבר

ובזה אמרתי לפרש כמין חומר מפני מה שינה הקב"ה מסדרו של עולם לקראת עת עונשם, והחמה זרחה במערב ושקעה במזרח, וזאת כדי להוכיח להם שחטא הוא בידם במה שעבדו לחמה כאלהים אחרים ולעוררם שישבו בתשובה על כך, וראיה לדבר שהוא עון פלילי לעבוד לחמה הוא מכך שאכן החמה משנה עתה ממנהגו של עולם.

כך שבוזה אמר להם הקב"ה כי אליבא דאמת אין החמה צריכה לשנות מהרגלה, שהרי אנו אומרים עולם כמנהגו נוהג ורשעים שקלקלו עתידין ליתן את הדין, והאדמה ששינתה חטאה בכך. אולם מחמת שחטא האדמה הביא לידי טעות לומר שאין איסור במה שעובדים את החמה כי הרי היא כמנהגה נוהגת, לכן עתה משתנה הרגל זריחת ושקיעת החמה, כדי שידעו כל באי עולם כי אכן איסור יש בזה ויבואו לשוב בתשובה.

וכך אנו מוצאים גם לגבי עון גילוי עריות, שהקב"ה שינה להם כלפי זה מעשה בראשית, כמו שדרשו (בראשית רבה ל"ב ז') "אמר רבי לוי הם קלקלו סילונית שלהם אף המקום שינה להם סדורו של עולם, דרך ארץ המטר יורד והתהום עולה, דכתיב תהום אל תהום קורא לקול צנוריק, ברם הכא נבקעו כל מעינות תהום רבה, ואחר כך וארובות השמים נפתחו". ואף שינוי זה בא לעוררם על פתחו של גהנום שיחזרו בתשובה בכך שיכירו כי שינוי הטבע מעיד כי חטא יש בידם, אלא שהם סרבו והגשמים שירדו תחילה ברחמים הפכו להיות למבול.

דגים שבים בדור המבול

ובענין זה אמרתי ליישב קושיא עצומה שנתחבטו בה גדולי המפרשים. דהנה במס' קידושין יג. אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן. אמר רב אסי אמר רבי יוחנן וקשין לעולם יותר מדור המבול, שנאמר (הושע ד' ב') אלה ... ודמים בדמים נגעו - מאי משמע, כדמתרגם רב יוסף מולדין בני מנשי חבריהון חובין על חובין מוסיפין, וכתיב (שם ג') על כן תאכל הארץ ואמלל כל יושב בה

חית השדה וגם בעוף השמים וגם דגי הים יאספו, ואילו בדור המבול לא נגזרה גזירה על דגים שבים, שנאמר (בראשית ז' כ"ב) מכל אשר בחרבה מתו, ולא דגים שבים, ואילו הכא אפילו דגים שבים.

^{אוצר החכמה}
והגאון רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס הראה מקום לקושית רבינו הרא"ם (סוף פ' בראשית ו' ב' ד"ה אשר בחרו) היאך אמרין הכא דבעונש המבול ניצלו דגי הים, כיון שלא היה באנשי הדור חטא דגילוי עריות, בעוד שהרי מפורש (בראשית רבה כ"ו ה') שהיו חוטאים באשת איש ובגילוי עריות.

רבינו הרא"ם מניח את זה בתימה, והוא מסיים את קושייתו 'ושמא אגדות חלוקות הן'. אולם מצינו שכמה תירוצים נאמרו בזה: המהרש"א בחידושי אגדות מחלק דבבני נח אין בהם פסול ממזרות אבל בישראל יש בהן פסול ממזרות מאשת איש, ולכן העון חמור יותר, וכן כתב היעב"ץ בהגהותיו מדיליה, וראה בספר משאת המלך. והמהר"ל בספרו גור אריה תירץ כעין זה דבדור המבול היה בזנות ודרך עראי ולא הולידו ממזרים, אבל מי שאינו יודע בטיב גיטין סובר שהיא אשתו ונמצא החטא חמור יותר.

והנה לפי חידוש האדר"ת ניתן לתרץ ולומר שבודאי אנשי דור המבול חטאו בגילוי עריות ובאשת איש, ושורת הדין היתה נותנת שיענשו אף דגי הים. אולם כאמור הרי היה להם התנצלות והוכחה ממנהגו של עולם שלא נשתנה שאין בגילוי עריות כל איסור, ואכן מפני כך לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל ולא על העבירות דעבודה זרה וגילוי עריות, ומהאי טעמא לא היה חטאם בזה גדול כל כך עד שיהיו צריכים להעניש גם את דגי הים.

הרב אברהם חיים הרש

מח"ס ביכורי אברהם, כולל בית הלל, בני ברק

בענין עבודת השי"ת מיראה ומאהבה

^{אוצר החכמה}
איתא ברמב"ם (פ"י מהל' תשובה ה"א) אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל הברכות הכתובות בתורה או כדי שאזכה לחיי העוה"ב וכו'. אין ראוי לעבוד את ה' על דרך זה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה, ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובד את ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה עכ"ל.

ויעו"ש ברמב"ם בה"ב העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה ולא כדי